

УДК 636.5

І. І. Вініченко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Д. В. Маховський,

аспірант, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

I. Vinichenko,

Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Economics and Agricultural Economics, Dnipropetrovsk State Agricultural Economics University

D. Makhovsky,

Postgraduate student, Dnipropetrovsk State Agricultural Economics University

STATE AND PROSPECTS OF POULTRY ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті розглянуто науково-теоретичні засади та сучасний стан розвитку птахівничих підприємств. Досліджено проблеми та перспективи функціонування галузі. Проведено аналіз динаміки поголів'я птиці, виробництва продукції птахівництва за категоріями господарств в Україні. Обґрунтовано основні напрями і визначено потенційні можливості та шляхи підвищення ефективності господарської діяльності птахівничих підприємств в Україні.

In the article the scientific and theoretical background and current status of poultry enterprises. The problems and prospects of the sector. The analysis of the dynamics of poultry, poultry production categories of farms in Ukraine. The basic directions and identified potential opportunities and ways to improve economic activity poultry enterprises in Ukraine.

Ключові слова: галузь тваринництва, птахівництво, поголів'я птиці, розвиток, економічна ефективність, інтенсифікація виробництва, виробничий процес.

Key words: branch of livestock, poultry, development, economic efficiency, intensification of production and manufacturing process.

ВСТУП

Птахівництво належить до тих галузей сільського господарства, розвиток яких дозволяє прискореними темпами поліпшити забезпечення зростаючого попиту населення на високоякісні продовольчі товари тваринного походження. Галузь постачає населенню енергетично цінні продукти харчування, є дуже привабливою для залучення інвестицій, має значний економічний потенціал для розвитку, але фактично використовується не на повну силу і потребує державної підтримки разом з іншими галузями тваринництва. За організаційно-технологічними можливостями та термінами віддачі капітальних вкладень птахівництво є найбільш мобільним порівняно з іншими галузями тваринництва, відзначається скоростиглістю, високими коефіцієнтами відтворення поголів'я і використання кормового протеїну, відносно низькою енергоемністю, високим рівнем механізації й автоматизації виробничих процесів.

Завдяки високій якості продукції птахівництва та швидкій окупності витрат, ця галузь в усіх країнах займає пріоритетне місце серед галузей тваринництва. Тому на сучасному етапі ефективність виробничої діяльності птахівничих підприємств необхідно підвищувати й удос-

коналювати для більш ефективного використання потенціалу галузі.

Ефективному функціонуванню та проблемам розвитку птахівництва присвячено наукові дослідження таких вітчизняних вчених: Б.А. Мельник, Л.Є. Огородник, І.Ф. Ясиновської, В.Г. Андрійчука, Ф.О. Ярошенко, О.В. Олійник, П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, В.Я. Месель-Веселяка, М.В. Присяжнюка [1], Н.Г. Копитець [2], О.Б. Стефанів [3], І.О. Щетініної [4] та ін.

Праці цих учених зробили вагомий внесок у вирішення практичних аспектів цієї проблеми. Але зважаючи на швидкий розвиток птахівництва в мінливому ринковому середовищі, необхідно продовжувати дослідження специфіки й особливостей функціонування підприємств галузі, шукати шляхи підвищення її ефективності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ринок м'яса птиці стрімко розвивається на сучасному етапі. В 90-х рр. у структурі споживання м'яса найбільшу питому вагу мали свинина та м'ясо ВРХ, але поступово м'ясо птиці складало основну частку ринку м'яса і м'ясопродуктів, тому що відбулося суттєве скорочення пропозиції яловичини та свинини. Внаслідок цього почалося стрімке збільшення ціни на дану

Таблиця 1. Динаміка поголів'я птиці за категоріями господарств в Україні*

Категорії господарств	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 2000
Усі категорії господарств	126,1	152,8	162,0	166,5	169,3	177,6	191,4	200,8	214,1	230,3	218,4	173
Сільськогосподарські підприємства	25,4	66,6	72,2	80,1	88,0	95,2	100,4	110,6	105,7	117,9	132,1	520
Питома вага, %	20	44	45	48	52	54	53	55	49	51	61	х
Господарства населення	98,3	102,2	95,4	94,3	89,2	89,6	91,1	93,3	95,0	96,2	98,2	100
Питома вага, %	78	67	59	57	53	51	48	47	44	42	45	х

Примітка: * — млн гол. на початок року.

продукцію, в той час коли ціна на м'ясо птиці залишалася майже незмінною. Це стало основним чинником зміни споживчих вподобань на користь дієтичного м'яса птиці [6].

Галузь птахівництва є мобільною для застосування інновацій та залучення інвестицій з різних джерел, у тому числі державних, відрізняється від інших галузей тваринництва прискореним оборотом капіталу. Підвищення споживчого попиту на м'ясо птиці стимулює нарощування обсягів його виробництва на промисловій основі.

Динаміка поголів'я птиці та обсягів виробництва продукції птахівництва свідчать, що підвищення рівня забезпеченості продовольчого ринку продукцією птахівництва неможливо здійснити за рахунок розвитку господарств населення. Отже, нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва можливе лише за рахунок великих спеціалізованих підприємств, які здатні організувати цілорічне виробництво на основі комплектування промислового стада, збалансованої годівлі та забезпечення технологічних вимог. Динаміка поголів'я птиці за категоріями господарств в Україні за 2000 — 2014 рр. представлена в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці 2, в усіх категоріях господарств поголів'я птиці у 2014 р. збільшилося порівняно з 2000 р. на 57,7%. При цьому поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах зросло у 5 разів, а у господарствах населення зменшилось на 5%. У 2000 р. у господарствах населення було сконцентровано 78% поголів'я птиці, а в 2014 р. — 45%. Таким чином, скорочення поголів'я птиці в Україні відбулося лише у господарствах населення. Щодо сільськогосподарських підприємств, то вони у 2000—2013 рр. збільшили поголів'я птиці на 106,7 тис. голів. Зростання поголів'я птиці є позитивним у розвитку птахівництва і при підвищенні продуктивності птиці забезпечує нарощування виробництва продукції. Після тривалого кризового періоду, починаючи з 2000 року розвиток птахівництва супроводжується щорічним приростом виробництва м'яса птиці.

У 2014 р. в країні вироблено 1652,4 тис. т м'яса птиці у живій масі, що у 6,2 рази більше, ніж у 2000 р. (табл. 2). Це значною мірою зумовлено тим, що виробництво м'ясної продукції у сільськогоспо-

дарських підприємствах зросло майже у 24,6 рази. У підприємствах створена міцна кормова база, забезпечено використання високопродуктивних кросів, впроваджено у виробництво сучасні технології. Позитивним у розвитку галузі є те, що змінюється співвідношення виробництва продукції птахівництва між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення.

Якщо в 2000 р. сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 58,7 тис. т (22,2% від загального виробництва) м'яса птиці, то в 2014 р. — 1445,9 тис. т, або 87,5% виробництва в усіх категоріях господарств. Ефективно функціонують великі спеціалізовані підприємства на основі залучення інноваційно-інвестиційних ресурсів. Значно зросла продуктивність курей на основі використання сучасних високопродуктивних кросів зарубіжної селекції. Водночас це свідчить про розвиток і стабілізацію зв'язків спеціалізованих підприємств з комбікормовими заводами. У продуктивності птиці відображається вплив різних факторів — як економічних, так і технологічних.

У 90-х рр. у зв'язку з розпадом Радянського Союзу сільське господарство України опинилося у глибокій економічній кризі. Це відбулося тому, що країна почала переходити від планово-адміністративної до ринкової економіки. Розрив економічних зв'язків з іншими країнами, зміна економічних відносин між сільськогосподарськими виробниками та переробними підприємствами, недосконала система ціноутворення і збуту продукції птахівництва, невідповідні механізми постачання кормів та інших ресурсів, відсутність цілеспрямованої державної підтримки призвели до того, що собівартість продукції почала значно перевищувати ціну реалізації. Внаслідок цього птахівничі підприємства змушені були скорочувати чисельність поголів'я птиці, що в свою чергу призвело до стрімкого падіння обсягів виробництва продукції птахівництва.

Впродовж останніх років в результаті реалізації заходів щодо стабілізації та нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва галузь стійко і динамічно розвивається. Серед основних факторів, які забезпечили зростання обсягів виробництва, варто згадати значні приватні

Таблиця 2. Виробництво продукції птахівництва за категоріями господарств України

Категорії господарств	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 2000	2014 у % до 2005
Виробництво м'яса птиці (у живій масі), тис. т													
Усі категорії господарств	264,9	671,6	807,5	917,8	1055,1	1195,7	1278,8	1316,0	1414,0	1597,0	1652,4	624	246
у т.ч. сільськогосподарські підприємства	58,7	462,9	582,6	723,2	856,2	966,2	1047,2	1142,4	1268,2	1356,4	1445,9	2463	312
Питома вага, %	22	69	72	79	81	81	82	87	90	85	88	x	x

інвестиції нових власників у технічне переоснащення і розширення виробничих потужностей птахівничих підприємств, якісне поліпшення племінних ресурсів, сучасний менеджмент і державну підтримку галузі. Починається відродження галузі птахівництва, спостерігається збільшення поголів'я та, відповідно, нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва. У цілому структура розподілу поголів'я птиці по регіонах України досить стабільна. Птахівництво переважно сконцентровано навколо великих міських мегаполісів. Дана система розподілу враховує специфіку виробництва продукції птахівництва та орієнтованість на великі ринки збуту [6].

Фази активного розвитку і становлення, через які пройшов ринок м'яса птиці в 2000—2014 рр., перетворили птахівництво у домінуючу галузь не тільки в тваринництві, але і в сільському господарстві України у цілому. Завдяки збільшенню кількості голів птиці відбулося нарощування обсягів виробництва птахівничої продукції, а саме м'яса птиці та харчових яєць.

В останні роки для подальшого нарощування обсягів виробництва виробники м'яса птиці повинні будуть вирішити ряд проблем таких, як зниження купівельної спроможності населення, високі ціни на корми, розвиток і активне лобювання інтересів виробників свинини, складнощі з розвитком експортних ринків збуту тощо. Крім того, істотно впливати на ринок у найближчій перспективі буде зростаюча конкуренція між безпосередніми виробниками [6].

Отже, птахівництво має значний економічний потенціал для розвитку. Основними чинниками, які забезпечують підвищення рентабельності виробництва продукції птахівництва на підприємстві будь-якої форми власності, є підвищення продуктивності птиці та зниження матеріально-грошових витрат у розрахунку на одну голову. З усіх чинників зовнішнього середовища, що впливають на рівень продуктивності птиці, найважливіша годівля. Достатня і повноцінна годівля птиці — основа стабільності та зростання продуктивності. Розв'язання цього завдання можливе на основі досягнень науково-технічного прогресу, впроваджен-

ня прогресивних технологій кормовиробництва і раціональних форм організації праці. Система годівлі, її повноцінність вимагають не лише достатньої кількості кормів і збалансованого раціону за поживними речовинами, а й економічного обґрунтування типів годівлі. Для кожного виду тварин обумовлено певний тип годівлі.

Із розширенням асортименту кормів у раціонах, і особливо зі збільшенням у них частки дорогих комбікормів, собівартість кормової одиниці може значно зрости. Однак подорожчання, спричинене поліпшенням біологічної цінності кормів, позитивно впливає на продуктивність птиці, її вартість, легко окуповується додатково отриманою продукцією.

Дуже важлива система відтворення стада і тривалість використання птиці. У виробництві товарного яйця доцільно використовувати курей упродовж року. Заміна повинна відбуватися з поліпшенням племінних і продуктивних якостей поголів'я. Гібридна птиця не лише сприяє підвищенню продуктивності, а й більш стійка до хвороб, має триваліший строк несучості.

Не менш важливим чинником підвищення ефективності є годівля повноцінними сухими і гранульованими комбікормами, у складі яких — необхідні поживні речовини, вітаміни та мікроелементи.

На продуктивність праці та собівартість продукції впливає система утримання птиці. У невеликих птахофермах замість вигульного утримання птиця знаходиться у клітках та в великогабаритних пташниках на глибокій підстилці, планчастій і сітчастій підлозі. Використання багатоярусної системи утримання курей дає змогу розмістити на одиниці виробничої площі в 4—5 разів більше птиці, ніж за будь-якої іншої системи. Витрати кормів на виробництво яєць зменшуються приблизно на 10 % порівняно з витратами на напільне утримання. Як недолік виникає потреба переміщати птицю з клітки в клітку в міру її росту. Тому технологія вирощування курей у багатоярусних кліткових батареях потребує вдосконалення з метою використання безпересадочного утримання птиці.

В умовах ринкової економіки розвиток птахівничої галузі має відбуватися на засадах крупнотехнологічного виробництва промислового типу, яке має такі суттєві переваги, як застосування прогресивних енергозберігаючих технологій, спеціалізація та концентрація виробництва, здійснення цілеспрямованої селекції з використанням високопродуктивних кросів птиці й збалансованої кормової бази для комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів. Також галузь постійно потребує нових інноваційних та інвестиційних вкладень, придбання та застосування новітніх сучасних технологій для забезпечення конкурентоспроможності продукції птахівництва на внутрішньому та світовому ринках. Дуже необхідна розробка та реалізація державних програм субсидування розвитку птахівництва і виробництва обладнання для галузі, застосування пільгового оподаткування та кредитування. Подальше нарощування обсягів виробництва м'яса птиці та яєць можливе лише за умови гнучкої та прозорої підтримки держави в напрямі створення сприятливого інвестиційного клімату в галузі [1].

ВИСНОВКИ

Птахівництво належить до тих галузей сільськогосподарства, розвиток яких дозволяє прискореними темпами поліпшити забезпечення зростаючого попиту населення на високоякісні продовольчі товари тваринного походження. Бурхливий розвиток м'ясного і яєчного птахівництва впродовж кількох попередніх років став результатом кардинальних змін у ринковій кон'юктурі, а також у механізмах державного регулювання розвитку галузі. Але незважаючи на позитивні тенденції у птахівничих підприємств ще залишається низка проблем, таких як нестабільність державної підтримки, цінової політики, податковий тиск, недостатня кормова база, неналежна якість продукції тощо.

Для вирішення проблем необхідно забезпечення птахівничих підприємств повнораціонними збалансованими комбікормами, зниження матеріально-грошових витрат з розрахунку на одну голову, збільшення чисельності поголів'я усіх видів птиці, виведення і впровадження у виробництво нових кросів курей яєчного напрямку; поглиблення спеціалізації та концентрації, які дають змогу застосовувати науково-обґрунтовану технологію виробництва продукції, що сприяє підвищенню продуктивності праці, зменшенню витрат кормів, собівартості яєць і м'яса птиці; стимулювання збільшення обсягів та забезпечення беззбиткового виробництва продукції товаровиробниками різних форм госпо-

дарювання; стимулювання підвищення ефективності виробництва і якості продукції в дрібно-товарних та кооперативних формуваннях; застосування технічних регламентів виробництва і переробки продукції птахівництва.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) [Текст] / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 1008 с.

2. Копитець Н.Г. Ринок м'яса птиці / Н.Г. Копитець // М'ясний бізнес. — 2008. — № 4. — С. 100—107.

3. Стефанів О.Б. Деякі аспекти формування пропозиції на ринку продукції птахівництва в Україні / О.Б. Стефанів // Міжвідомчий науковий тематичний збірник "Птахівництво". — 2009. — Вип. 64. — 36 с.

4. Щетініна І.О. Значення інноваційного розвитку для птахівництва. Сучасний стан виробництва м'яса птиці в Україні та перспективи розвитку / І.О. Щетініна, В.І. Дяченко // Інститут птахівництва УААН. — 2009. — С. 32—38.

5. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: news/020113/ukraina-obzor-ryinka-myasa-ptitsyi-i-yaits

References:

1. Prysyzhnyuk, M.V. Zubets, M.V. and Sabluk, P.T. (2011), Agrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku) [The agricultural sector of Ukraine (state and prospects)], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.

2. Kopytets, N.G. (2008), "Market of poultry meat", Myasnyi biznes, vol. 4, pp. 100—107.

3. Stefaniv, O.B. (2009), "Some aspects of the supply of poultry products in Ukraine", Mizhvidomchyi naukovyi tematychnyi zbirnyk "Ptahivnytstvo", vol. 64.

4. Shchetinina, I.A. (2009), "The value of innovation for poultry. Present situation poultry production in Ukraine and prospects of development", Instytut ptahivnytstva UAAN, pp. 32—38.

5. State Statistics Committee of Ukraine (2015), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 Nov 2015).

6. AgroChart (2013), "Ukraine. Market Overview of poultry and eggs", available at: <http://www.agrochart.com/ru/news/news/020113/ukraina-obzor-ryinka-myasa-ptitsyi-i-yaits/> (Accessed 10 Nov 2015).
Стаття надійшла до редакції 16.11.2015 р.